

ва й обов'язки» [7, с. 95] виникає в момент її народження і припиняється в момент її смерті (ст. 25 Цивільного кодексу України). Отже фізична особа є правоздатною щодо захисту права власності із моменту народження до моменту смерті. До того, з огляду на ч.1 ст. 26 Цивільного кодексу України, усі фізичні особи є рівними у здатності бути учасником відносин щодо захисту права власності.

Щодо правоздатності юридичних осіб, то відповідно до ч. 4 статті 91 Цивільного кодексу України цивільна правоздатність юридичної особи виникає з моменту її створення і припиняється з дня внесення до єдиного державного реєстру запису про її припинення. Юридична особа здатна мати такі ж цивільні права та обов'язки (цивільну правоздатність), як і фізична особа, крім тих, які за своєю природою можуть належати лише людині. Згідно ч. 1 статті 325 Цивільного кодексу України суб'єктами права приватної власності є фізичні та юридичні особи. Отже разом із можливістю набуття права власності юридична особа має можливість його захисту. При цьому «обсяг правоздатності юридичної особи не є безмежним, оскільки визначається її установчими документами» і «якщо, наприклад, статутом юридичної особи визначено вичерпний перелік можливих видів її діяльності – вона наділена спеціальною правоздатністю, виходити за межі якої не має права» [7, с. 225]. Але основною, ознакою юридичних осіб, без якої неможлива участь їх як суб'єктів у цивільному обігу, є наявність у них відокремленого майна та передбачається наявність в них майна на праві власності або на обмежених речових правах оперативного управління та повного господарського відання. При цьому за наявності в юридичної особи майна на права власності, можливість мати таке право та захищати його не може залежати від обсягу її правоздатності, зазначеної у статутних документах.

Правоздатність держави та інших публічно-правових утворень «в цілому носить спеціальний а не загальний (універсальний) характер» [6, с. 377], адже «і в цивільних відносинах держава діє в інтересах людини і для забезпечення цілей своєї діяльності» [7, с. 250]. Є.О. Харитонов звертає увагу на те, що «якщо критерієм визначення цієї специфіки обрати кількість (обсяг) цивільних прав, то він може бути в окремих сферах ширшим, а окремих вужчим, ніж інших суб'єктів цивільного права» [7, с. 250]. Отже, перелік видів майна, що може бути у власності, способи набуття права власності, а також можливість самостійно встановлювати для себе правовий режим захисту права власності суттєво впливають обсяг правоздатності держави щодо можливості захищати своє право власності.

Здатність фізичної особи своїми власними діями здобувати для себе цивільні права і самостійно

но їх здійснювати, а також здатність своїми діями створювати для себе цивільні обов'язки, самостійно їх виконувати і нести відповідальність у випадку їх невиконання – дієздатність фізичної особи – мають особи які усвідомлюють значення своїх дій та можуть керувати ними.

Стаття 31 Цивільного кодексу України, визначаючи обсяг цивільної дієздатності фізичної особи, яка не досягла чотирнадцяти років, не передбачає для неї можливості самостійно захищати право власності. Разом з тим ч. 2 цієї статті передбачає, те що малолітня особа не несе відповідальності за завдану нею шкоду. Отже законодавець виключає можливість самостійної реалізації захисту права власності для малолітньої особи, а також можливість самостійно відповідати за завдану нею шкоду, в тому числі і у відносинах щодо захисту права власності. «Часткова дієздатність малолітніх включає право вчиняти тільки ті юридичні дії, що перелічені в ст. 31 ЦК» [8, с. 177], при цьому ці можливості «заповнюються у відповідній частині дієздатністю батьків» [8, с. 178].

Власні дії особи спрямовані на захист права власності можуть мати не тільки юридичний характер. Так самозахист прав передбачає «можливість уповноваженої особи використовувати дозволені законом засоби власного примусового впливу на правопорушника, захищати право, що йому належить, власними діями фактичного порядку» [9, с. 107]. Норми цивільного права не забороняють малолітній особі самостійно вчиняти такі дії.

Неповна цивільна дієздатність фізичної особи у віці від чотирнадцяти до вісімнадцяти років передбачає серед інших можливостей можливість самостійно розпоряджатися своїм заробітком, стипендією або іншими доходами, а отже – і самостійно захищати право власності на них.

Щодо можливості самостійно виконувати обов'язки в охоронних правовідносинах щодо захисту права власності, то ч. 2 ст. 1179 Цивільного кодексу України передбачає, що неповнолітня особа відповідає за завдану нею шкоду самостійно на загальних підставах. У разі відсутності у неповнолітньої особи майна, достатнього для відшкодування завданої нею шкоди, ця шкода відшкодовується в частці, якої не вистачає, або в повному обсязі її батьками (усиновлювачами) або піклувальником, якщо вони не доведуть, що шкоди було завдано не з їхньої вини. Якщо неповнолітня особа перебувала у закладі, який за законом здійснює щодо неї функції піклувальника, цей заклад зобов'язаний відшкодувати шкоду в частці, якої не вистачає, або в повному обсязі, якщо він не доведе, що шкоди було завдано не з його вини. Обов'язок батьків (усиновлювачів), піклувальника, закладу, який за законом здійснює щодо неповнолітньої особи

функції піклувальника, відшкодувати шкоду припиняється після досягнення особою, яка завдала шкоди, повноліття або коли вона до досягнення повноліття стане власником майна, достатнього для відшкодування шкоди.

Фізична особа з повною цивільною дієздатністю самостійно може здійснювати захист свого права власності та виконувати обов'язки у відносинах щодо захисту права власності.

Відносно обмежено дієздатних осіб, правочини щодо розпорядження майном та інші правочини, що виходять за межі дрібних побутових, вчиняються особою, цивільна дієздатність якої обмежена, за згодою піклувальника. Одержання заробітку, пенсії, стипендії, інших доходів особи, цивільна дієздатність якої обмежена, та розпорядження ними здійснюються піклувальником. Відповідно за обмежено дієздатну особу захист права власності здійснює піклувальник. Особа, цивільна дієздатність якої обмежена, самостійно несе відповідальність за порушення нею договору, укладеного за згодою піклувальника, та за шкоду, що завдана нею іншій особі. В цьому аспекті виконання обов'язків у відносинах щодо захисту права власності здійснюється обмежено дієздатною особою самостійно.

Недієздатна фізична особа не має права вчиняти будь-якого правочину. Правочини від імені недієздатної фізичної особи та в її інтересах вчиняє її опікун. Відповідно здійснення захисту права власності недієздатної особи покладається на її опікуна.

Відповідальність за шкоду, завдану недієздатною фізичною особою, несе її опікун. Шкода, завдана недієздатною фізичною особою, відшкодується опікуном або закладом, який зобов'язаний здійснювати нагляд за нею, якщо він не доведе, що шкода була завдана не з його вини. Таким чином у відносинах щодо захисту права власності від імені недієздатної особи обов'язки виконує опікун або закладом, який зобов'язаний здійснювати нагляд за нею.

Відповідно до ст. 92 Цивільного кодексу України юридична особа набуває цивільних прав та обов'язків і здійснює їх через свої органи, які діють відповідно до установчих документів та закону. Таким чином юридичні особи здійснюють цивільні права та виконують обов'язки у відносинах щодо захисту права власності через свої органи. А відповідно до статей 170, 172 та 173 Цивільного кодексу України держава, Автономна Республіка Крим, територіальні громади набувають і здійснюють права та обов'язки через відповідні органи у межах їх компетенції, встановленої законом. Отже здійснення та набуття прав та виконання обов'язків у відносинах щодо захисту права власності відбувається через ці органи.

Оскільки «охоронні цивільні правовідносини виникають у випадку порушення цивільних прав учасників цивільних відносин, а отже й норм цивільного законодавства» [10, с. 367]. Правопорушення займають в системі юридичних фактів особливе місце. При цьому «правопорушення неможливо повністю ототожнювати з поняттям неправомірних юридичних дій» [11, с. 139]. На думку Є.О.Харитонова найбільш точною характеристикою правопорушення є його визначення як «юридичного факту, що являє собою винне протиправне діяння деліктоздатної особи» при цьому зазначаючи, що «більш вдалим тут було б вживання замість слова «діяння», не дуже типового для української мови, більш адекватних термінів «поведінка», «поводження або ж «вчинок»» [10, с. 382].

Відповідно до статті 386 Цивільного кодексу України власник, який має підстави передбачати можливість порушення свого права власності іншою особою, може звернутися до суду з вимогою про заборону вчинення нею дій, які можуть порушити його право, або з вимогою про вчинення певних дій для запобігання такому порушенню. Тобто існує можливість захисту права власності шляхом подання прогібіторного позову. Умовами подання якого є те, що «річ знаходиться у власника, існує реальна загроза порушення іншими особами права власності в майбутньому та те, що для вчинення дій, які можуть порушити право власності в майбутньому, немає законних підстав (припису закону, договору сторін тощо)» [12, с. 186]. В цій ситуації для виникнення відносин щодо охорони права власності достатньо факту створення загрози, тобто «ризик настання певних негативних майнових наслідків у майбутньому» [13, с. 36].

Висновки. Таким чином підставами виникнення правовідносин щодо захисту права власності норми цивільного права, правоздатність та дієздатність суб'єктів цих відносин та юридичні факти. Особливістю цивільно-правових норм, в тому числі норм, які є передумовами виникнення правовідносин щодо захисту права власності, є те, що встановлення факту їх порушення ще не є підставою відповідальності, якщо того не вимагає зацікавлений суб'єкт, оскільки державний орган не може здійснити цивільно-правовий захист права власності із власної ініціативи. Особливості цивільної правоздатності та дієздатності суб'єктів цивільного права щодо можливості участі у відносинах щодо захисту права власності визначаються цивільним законодавством. Підставами виникнення правовідносин щодо захисту права власності є порушення права власності або наявність реальної загрози порушення іншими особами права власності в майбутньому.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Крестовська Н.М., Матвеева Л.Г. Теорія держави і права. Підручник. Практикум. Тести: підручник / Н.М. Крестовська, Л.Г. Матвеева. – К.: Юрінком Інтер, 2015. – 584 с.
2. Скакун О.Ф. Теория государства и права: Учебник. – Харьков: Консум; Ун-т внутр. дел, 2000. – 704 с.
3. Общая теория государства и права. Академический курс в 3-х томах. Изд. 2-е, перераб. и доп., отв. ред. проф. М.Н. Марченко. Том 2. – М.: ИКД «Зерцало-М», 2001. – 528 с.
4. Матійко М.В. Поняття захисту права власності серед інших правових понять // Юридичний вісник, 2014, №1, 88-92 с.
5. Белов В.А. Гражданское право: Общая и особенная части: Учебник – М.: АО «Центр ЮрИнфоР», 2003.- 960 с.
6. Гражданское право в 4-х томах Т.1: Общая часть учебник для студентов вузов / отв. ред. Е.А. Суханов. – 3-е изд., перераб. и доп. – М.: ВолтерсКлувер, 2006. – 720 с.
7. Цивільне право України: Підручник: У 3-х кн. Кн.1 /Є.О Харитонов, Р.О. Стефанчук, А.І. Дришлюк та ін.; За ред. Є.О. Харитонова, А.І. Дришлюка. – Одеса: Юридична література, 2005. – 528 с.
8. Научно-практический комментарий к гражданскому законодательству Украины: в 4 т. / А.Г. Ярема, В.Я. Карабань, В.В. Кривенко, В.Г. Рогань. – Т.1. – К.: А.С.К., 2004. – 928 с.
9. Грибанов В.П. Осуществление и защита гражданских прав – М.: «Статут», 2000. – 411 с.
10. Харитонов Є.О. Цивільні правовідносини: моногр./ Є.О. Харитонов, О.І. Харитонова. – 2-ге вид., перероб. і доп. – Одеса: Фенікс, 2011. – 456 с.
11. Бакирова Е. Ю. Юридические факты в жилищных отношениях : Дис. канд. юрид. наук : 12.00.03 Белгород, 2003.- 206 с.
12. Цивільне право України: Підручник: У 3-х кн. Кн.2 /Є.О Харитонов, Р.О. Стефанчук, А.І. Дришлюк та ін.; За ред. Є.О. Харитонова, А.І. Дришлюка. – Одеса: Юридична література, 2006. – 440 с.
13. Гнатів О.Б. Захист права власності у цивільному праві – дисертація канд.юр. наук, Львів 2014. – 202 с.

Матійко Микола Володимирович

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ПЕРЕДУМОВ ВИНИКНЕННЯ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВОВІДНОСИН ЩОДО ЗАХИСТУ ПРАВА ВЛАСНОСТІ

Стаття присвячена дослідженню передумов виникнення цивільних правовідносин щодо захисту права власності. В якості передумов розглянуті норми цивільного права, правоздатність та дієздатність суб'єктів та юридичні факти. З огляду на загальнотеоретичне підґрунтя та цивілістичний підхід проаналізовані особливості цивільно-правових норм, правоздатності та дієздатності суб'єктів та юридичних фактів, які є передумовами виникнення правовідносин щодо захисту права власності.

Ключові слова: цивільне право, цивільні правовідносини, право власності, захист права власності, охорона права власності, цивільно-правовий захист права власності.

Матійко Николай Владимирович

ОБЩАЯ ХАРАКТЕРИСТИКА ПРЕДПОСЫЛОК ВОЗНИКНОВЕНИЯ ГРАЖДАНСКИХ ПРАВООТНОШЕНИЙ ПО ЗАЩИТЕ ПРАВА СОБСТВЕННОСТИ

Статья посвящена исследованию предпосылок возникновения гражданских правоотношений по защите права собственности. В качестве предпосылок рассмотрены нормы гражданского права, правоспособность, дееспособность субъектов и юридические факты. С учетом общетеоретических взглядов и цивилистического подхода проанализированы особенности гражданско-правовых норм, правоспособности и дееспособности субъектов и юридических фактов, которые являются предпосылками возникновения гражданских правоотношений.

Ключевые слова: гражданское право, гражданские правоотношения, право собственности, защита права собственности, охрана права собственности, гражданско-правовая защита права собственности.

Matiyko Nikolay

GENERAL CHARACTERISTICS OF PREVENTION OF CIVIL RIGHTS RELATING TO PROTECTION OF THE RIGHTS OF OWNERSHIP

The article is devoted to the investigation of the prerequisites for the emergence of civil legal relations for the protection of property rights. As prerequisites, the norms of civil law, civil status of subjects and legal facts are examined. Taking into account general theoretical views and the civil approach, the features of civil law norms, civil status of subjects and legal facts that are prerequisites for the emergence of civil legal relations are analyzed. The grounds of the legal relationship regarding the protection of property rights by the author are recognized by the norms of civil law, legal capacity and capacity of the subjects of these relations and legal facts. The peculiarity of civil law rules, including the norms that are prerequisites for the establishment of legal relations with regard to the protection of property rights, is that the establishment of the fact of their violation is not yet the basis of liability, unless the interested entity so requires, as the state body can not implement civil-law protection of property rights on its own initiative. The peculiarities of civil capacity and the ability of civil law subjects to participate in property rights protection are determined by civil law. The grounds for legal relations concerning the protection of property rights are violations of the right of ownership or the existence of a real threat of violation by others of property rights in the future.

Key words: civil law, civil legal relations, property rights, protection of property rights, protection of property rights, civil law protection of property rights.